

УДК 378.147

DOI 10.11603/me.2414-5998.2016.3.6921

ПРОБЛЕМА АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА НАУЦІ: ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ

О. В. Стеченко

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

THE PROBLEM OF ACADEMIC HONESTY IN EDUCATIONAL PROCESS AND SCIENCE: O. O. BOHOMOLETS NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY EXPERIENCE

O. V. Stechenko

O. Bohomolets National Medical University

У статті проаналізовано досвід Національного медичного університету імені О. О. Богомольця з розробки та впровадження Положення про академічну чесність як важливого документа в рамках функціонування внутрішньовузівської системи управління якістю освіти. Наведено результати аналізу анонімного анкетування 412 респондентів щодо рівня академічної культури та розповсюдження академічного шахрайства в різних формах. Виявлено, що 55 % студентів Університету самостійно складають підсумковий контроль з дисциплін навчального плану, в той час як визнали несаможестійність у складанні сесії 16 % респондентів. Визначено важливість трансформації академічної культури науково-педагогічних працівників та студентів для забезпечення успішності євроінтеграційних змін освітнього процесу в країні.

This article analyzes O. O. Bohomolets National Medical University experience in regulations of academic honesty development and implementation as an important document of University's quality management system of education. The anonymous survey of 412 respondents about level of academic culture and dissemination of academic fraud in various forms results analysis is presented. It was found that 55 % of students of universities to make yourself the final control of the subjects of the curriculum, while indecisiveness recognized in the drafting session 16 %. The importance of transforming the academic culture of teachers and students is determined to ensure the success of European integration changes of the educational process in Ukraine.

Вступ. Проблема академічної чесності, списування та використання плагіату останнім часом набуває все більшої актуальності в умовах реформування вищої освіти. Обговорення цього аспекту академічної культури в Україні набуло широкого масштабу після прийняття Закону України "Про вищу освіту" (2014) та посилення євроінтеграційного вектора розвитку країни в цілому. Особлива увага до проблеми академічної чесності не в останню чергу пов'язана з необхідністю забезпечення на належному рівні якості освітнього процесу на засадах міжнародних стандартів, до чого прагнуть всі учасники освітнього процесу та зацікавлені сторони – навчальні заклади, студенти, аспіранти, їх батьки, роботодавці тощо.

Проблема академічної чесності та академічної культури розглядається науковцями України та ряду країн Європи, Америки, Східної Азії в аспекті аналізу соціологічних, психологічних, правових,

педагогічних та культурологічних чинників. Відмічалося, що на втрату саможестійності у пізнавальній діяльності студентів можуть впливати формальні (вік, стать, релігійність) та індивідуально-психологічні особливості, зокрема мотивація [1].

Вітчизняні дослідники проблему академічної нечесності аналізують здебільшого в теоретичній площині. Зокрема, Ю. Калиновський та В. Ромакін вважають, що академічна чесність є чинником правового виховання студентської молоді [2, 3]. Але незаперечним є визнання необхідності дотримання принципів академічної етики в перспективі вирішення загальнодержавної проблеми верховенства права. Заслугує на увагу розвідка В. Ромакіна щодо використання різновидів академічної нечесності у вітчизняній вищій школі [4]: плагіату, неавторизованої допомоги, брехні, підробки, підкупу, крадіжки.

Порівняння ставлення до списування студентів українських, польських та швейцарських вищих

© О. В. Стеченко

навчальних закладів наведено в матеріалах дослідження [5]. Дані порівняльного аналізу свідчать, що українські та польські студенти більш толерантно ставляться до списування, ніж їх закордонні колеги, наприклад, з Швейцарії. Визначено, що формалізація Болонського процесу в українських вишах та слабкі культурні традиції неприйняття списування є основними причинами поширеності цього явища серед студентів. Відмінність наслідків за списування в Україні та розвинених країнах світу є вирішальною: від незадовільної оцінки за дисципліну до виключення з навчального закладу без права поновлення або вступу до іншого. Таким чином, розвідки в дослідженні академічної культури не стосувались вищої медичної освіти України. Проте цей сегмент освітнього процесу привертає значну увагу, оскільки відданість етичним принципам має бути невід'ємним елементом професійних компетентностей майбутніх лікарів.

Метою статті є вивчення стану академічної культури студентів вищого медичного навчального закладу України на прикладі Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (далі – Університет) з метою визначення основних наявних проблем та окреслення можливих шляхів їх вирішення.

Основна частина. Репутація вищого медичного (фармацевтичного) навчального закладу (ВМ(Ф)НЗ) є відображенням суспільної довіри не тільки до нього, але й до всієї системи охорони здоров'я. Тому репутаційний менеджмент стає одним із важливих інструментів з реформування галузі та одним із пріоритетних об'єктів інвестицій і наукових розвідок. Саме в інтересах просування ВМ(Ф)НЗ на ринку освітніх, медичних та наукових послуг постає необхідність умілого управління репутацією, яке передбачає як її формування, так і підтримку й захист.

Що стосується рівня академічної культури у ВМ(Ф)НЗ, то він безпосередньо формує імідж всіх учасників навчального процесу та стає важливим чинником, який визначає репутацію не тільки окремо взятого закладу вищої освіти, а й в даному випадку – системи охорони здоров'я.

Як свідчать дані Світового банку, валовий показник охоплення вищою освітою в Україні різко збільшився за останні роки: у 50–60-ті роки він становив 17 %, у 80-ті – 22 %, у 90-ті зріс удвічі – до 47 %, на 2013 рік цей показник досяг відмітки 79 %. Таким чином, система вищої освіти в Україні втратила селективну властивість, отримання вищої освіти стало масовим явищем, адже майже

80 % випускників середніх шкіл вступають до ВНЗ. Не оминула зазначена тенденція й вищої медичної освіти: зокрема, контингент студентів НМУ імені О. О. Богомольця зріс втричі за період з 90-х років та нині перевищує 13 500 осіб.

Тож проблема формування контингенту, рівень його академічної культури в Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця (НМУ) є актуальною та досліджувалась у рамках вирішення нагальних потреб репутаційного менеджменту. З цією метою, відповідно до наказу № 3 від 11.01.2016 р., у січні 2016 р. було проведено анонімне анкетування студентів НМУ щодо академічної культури (всього 412 респондентів).

Так, було з'ясовано, що 55 % студентів Університету самостійно складають підсумковий контроль з дисциплін навчального плану, в той час як визнали несамотійність у складанні сесії 16 % респондентів. Ще 29 % респондентів обрали варіантом відповіді “важко відповісти”, що може свідчити про певну нещирість та приховування інформації, а також викликає сумніви в їх академічній чесності.

Оприлюднені дані результатів анкетування за проектом “Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку”, здійснені Східноукраїнським центром соціальних досліджень (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) за підтримки Міжнародного фонду “Відродження”, свідчать, що лише 22 % студентів України серед 1928 опитаних визнають самостійність складання сесії, в той час як 78 % стверджують, що не самостійно одержують оцінки, використовуючи ті або інші види академічного шахрайства.

Таким чином, попри негативні тенденції в цілому щодо рівня академічної культури, її актуальні показники в НМУ імені О. О. Богомольця є більш репутаційно привабливими, що є відображенням тієї величезної роботи адміністрації та всієї академічної громади Університету по відновленню іміджу, яку здійснено в останні два роки після Революції Гідності. Зокрема, Університет дбає про комунікаційне забезпечення репутаційного менеджменту та використовує весь інструментарій наукового аналізу, який допомагає: підтримувати постійний діалог із зацікавленими сторонами процесу освіти, насамперед зі студентами; постійно вдосконалювати інформаційну відкритість всіх аспектів діяльності закладу; модернізувати роботу всіх підрозділів з метою подолання проблеми непрозорості як підґрунтя для можливих зловживань та корупційних ризиків.

В таблиці 1 подано результати аналізу даних анкетування студентів НМУ щодо їх типових дій при несамостійному складанні підсумкового контролю з дисциплін.

Таким чином, найбільш поширеним видом академічного шахрайства є списування, що можна відзначити як традицію вітчизняного студентства. Проте прагнення до отримання нелегітимних оцінок як

форма академічного шахрайства та виставлення студентам оцінок за послуги або гроші, тобто корупція, є, фактично, імітацією якісного оцінювання та нівелює оцінки як важливий інструмент формування конкурентного середовища в Університеті. В такому випадку оцінки втрачають силу в отриманні студентами знань, що негативно позначається на рівні якості освіти та іміджі Університету.

Таблиця 1. Типові дії студентів НМУ при несамостійному складанні підсумкового контролю з дисциплін

№	Різновид дії академічного шахрайства	% опитаних, які її практикують
1	Готують шпаргалки на підставі лекцій або інших матеріалів кафедри	62
2	Списують відповіді на питання, перебуваючи он-лайн в Інтернеті	30
3	Готують шпаргалки та “бомби” за матеріалами, знайденими в Інтернеті	32
4	Списують в інших студентів	34
5	Домовляються з викладачем про оцінку за послуги або винагороду	20
6	Використовують технічні засоби для консультацій та записування відповідей на питання	14
7	Купують готові шпаргалки	9
8	Інше	13

Результати аналізу відповідей студентів НМУ на “відкрите питання” у понад 10 000 анкет за 2014/2015 н. р. свідчать, що до основних різновидів винагород за нелегітимно виставлені оцінки є: грошова винагорода; частування (цукерки, спиртне, чай, кава); цінні речі для викладача; особисті послуги викладачеві; примус до придбання підручників, методичної літератури, автором яких є викладач, і яка є обов’язковою для отримання студентом оцінки; оновлення за рахунок студентів обладнання або купівля студентами матеріалів, які необхідні для ремонту приміщень Університету, купівля канцелярських товарів.

Проведені дослідження засвідчили, що у своїй навчальній та науковій діяльності студенти НМУ нерідко використовують плагіат як форму академічного шахрайства, хоча це явище менше притаманне студентам Університету, ніж середньостатистичному студенту України (64 % від 412 опитаних студентів НМУ, 90 % від 1928 опитаних студентів України). Але навіть поінформованість студентів про те, що їх дії є плагіатом, не утримує від цієї форми шахрайства.

Основні причини, які студенти виділяють як визначальні у поширенні академічного плагіату, наведено в таблиці 2.

Таблиця 2. Основні причини поширення плагіату в студентському середовищі: думка студентів НМУ

№	Причина	%
1	Необхідність виконання значного обсягу письмових робіт упродовж навчального семестру	57
2	Повторюваність та неактуальність тем письмових робіт з року в рік	30
3	Відсутність практичного застосування результатів	30
4	Відсутність розуміння мети та необхідності написання письмових робіт	36
5	Звичка використовувати плагіат, сформована в середній школі	17
6	Нейтральне ставлення викладачів до плагіату	11
7	Низький рівень професіоналізму та зацікавленості викладачів	17
8	Відсутність зв’язку між оригінальністю текстів та оцінкою за письмову роботу	16
9	Інше	7

Відсутність культурної складової, яка б регулювала практики написання наукових робіт на рівні норм, традицій, цінностей академічної культури, робить університетські норми контролю малоефективними, в тому числі й на рівні інформування про форми плагіату та розуміння, що таке плагіат ви-

кладачами, та, як результат, іншими учасниками освітньо-наукового процесу в НМУ. Також були чітко визначені поля для академічного шахрайства серед науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої медичної (фармацевтичної) освіти в Університеті (схема 1).

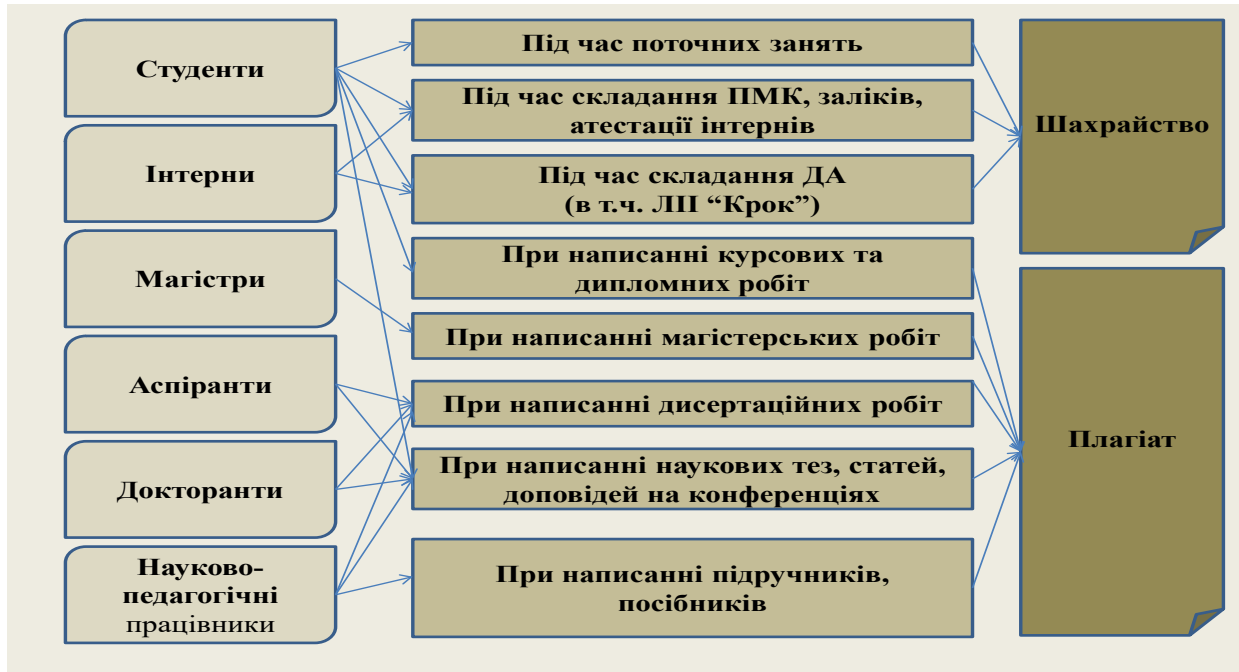

Схема 1. Поля для академічного шахрайства.

Таким чином, результати аналізу показників рівня академічної культури в НМУ імені О. О. Богомольця дозволяють сформулювати такі основні проблеми процесу модернізації вищої медичної освіти:

1. Актуальна вітчизняна студентська академічна культура характеризується деформацією. В основі цієї деформації – мотивація значної частини студентства на формальні атрибути вищої освіти (оцінки, стипендія, диплом та ін.), а не на отримання професійних знань:

- 45 % студентів НМУ складають підсумковий контроль (ПМК) не самостійно;
- 34 % з них списують під час ПМК;
- 20 % студентів в НМУ зазначають, що на їхньому факультеті трапляються випадки отримання оцінок за послуги або гроші.

2. Прагнення українських ВМ(Ф)НЗ до євроінтеграції в освіті та науці має привести до переходу на європейські академічні цінності: систематичність та сумлінність виконання домашніх завдань, підготовку до семінарських занять, неприйняття списування, чітку орієнтацію на формування висококваліфікованого фахівця та отримання гарного місця роботи, значну підготовку викладачів до занять.

3. Широке використання плагіату студентами. Вітчизняні студенти та особливо викладачі погано проінформовані та рідко використовують програми для боротьби з плагіатом.

4. Стан академічної культури багато в чому визначається масовізацією вищої освіти, втратою нею функції селективності.

5. Відсутній дієвий механізм взаємозв'язку вищої медичної (фармацевтичної) освіти та ринку праці. Студенти не відчують, що їх якісні професійні знання є запорукою гарного місця працевлаштування та основою стратегії життєвого успіху в цілому. Особливо цьому не сприяє обов'язковість відпрацювання трьох років після завершення інтернатури по місцю роботи за державним розподілом, яке практикується лише для студентів медичних університетів, які навчалися за держбюджетом.

Остання проблема може бути частково вирішена шляхом чіткого проведення державного розподілу відповідно до інтегрованого рейтингового показника студентів, впровадженого відповідно до рекомендацій МОЗ України. В перспективі зрівняння в правах працевлаштування студентів контрактної та бюджетної форм навчання сприятиме демократизації та об'єктивізації ринку праці в галузі охорони здоров'я за умови запровадження адекватного рівня оплати праці. Четверта проблема може бути вирішена лише на державному рівні.

Що ж стосується перших трьох проблем, то їх розв'язанню на рівні Університету, за досвідом НМУ імені О. О. Богомольця, може значною мірою сприяти:

- розробка, обговорення та затвердження Вченою радою Положення про академічну чесність;
- пропагування на всіх рівнях академічної спільноти основних положень цього документа та впровадження їх у повсякденне життя;

– збільшення відповідальності всіх учасників освітньо-наукового процесу за порушення академічної чесності;

– розширення інформування колективу Університету щодо наслідків порушення академічної чесності;

– ознайомлення студентів першого курсу не тільки з особливостями організації навчального процесу (під час виробничих зборів з адміністрацією, в Довіднику користувача ЄКТС НМУ імені О. О. Богомольця), але й з основними вимогами Положення про академічну чесність, підписання символічного документа.

В НМУ імені О. О. Богомольця таке положення було розроблено відповідно до ст. 32 Закону України “Про вищу освіту” (01.07.2014 р. № 1556-VII) та Закону України “Про авторське право та суміжні права” (23.12.1993 р. № 3792 –XII), Статуту Університету робочою групою, до складу якої входили представники адміністрації, студент-

ського самоврядування, науково-педагогічні працівники Університету. Воно за своєю структурою має 5 розділів, як показано на схемі 2.

Загальні положення містять посилання на нормативну базу, та формулюють його мету та основні завдання. Положення розроблено з метою забезпечення принципів академічної чесності серед суб’єктів навчання та науково-педагогічних працівників НМУ імені О. О. Богомольця, з метою запобігання, поширення та виявлення будь-яких форм академічного шахрайства в Університеті, в тому числі академічного плагіату. Впровадження Положення спрямоване на підвищення рівня культури щодо етичного використання результатів наукових досліджень; розвиток навичок коректного цитування; шанобливе ставлення до результатів інтелектуальної праці; активізацію творчої наукової думки та розвиток відповідальності за порушення загальноновизнаних норм; підвищення якості навчального процесу та наукової роботи в Університеті.

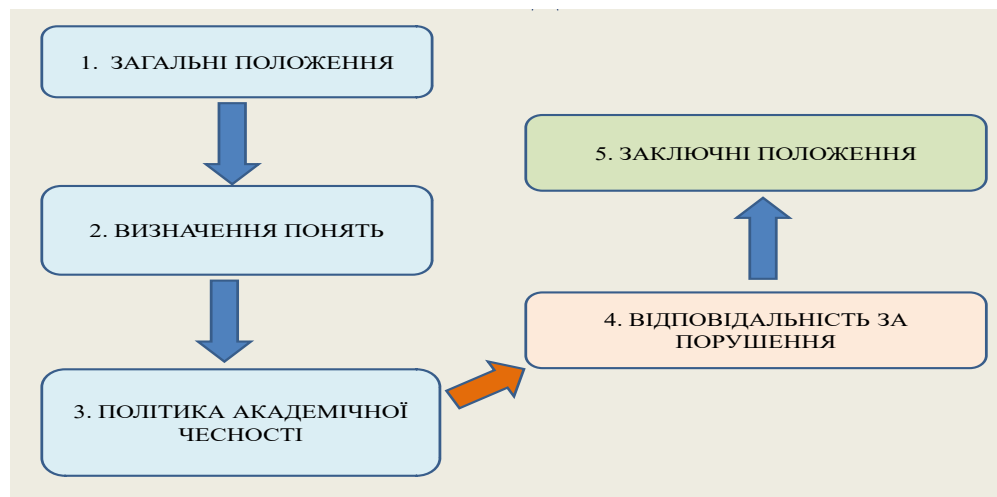

Схема 2. Структура Положення про академічну чесність.

У розділі другому визначаються основні поняття положення, відповідно до ст. 1 Закону України “Про авторське право та суміжні права”. Третій розділ дає чіткі визначення позицій академічної чесності та формулює ті постулати, послуговуюватись якими мають як здобувачі вищої освіти в НМУ, так і викладачі та адміністрація. Розділ четвертий визначає відповідальність за порушення принципів академічної чесності. Зокрема, з метою моніторингу за дотриманням членами академічної спільноти НМУ імені О. О. Богомольця принципів академічної чесності при написанні наукових та науково-методичних матеріалів, наказом № 394

від 29.05.2015 р. створено Антиплагіатну комісію та затверджено порядок її роботи.

У разі виникнення підозри щодо академічного плагіату та письмового звернення до Антиплагіатної комісії Університету питання про визнання факту плагіату вирішується колегіально, із залученням експертів та додаткових документів, після ретельного вивчення (в т. ч. із застосуванням спеціальних програм пошуку та розпізнавання плагіату).

З метою моніторингу за дотриманням членами академічної спільноти НМУ імені О. О. Богомольця принципів академічної чесності у випадках академічного шахрайства створюються факультетські

комісії з академічної етики. Комісія з академічної етики наділяється правом одержувати і розглядати заяви щодо порушення кодексу честі та надавати пропозиції адміністрації Університету щодо накладання відповідних санкцій на порушників.

Розділ 5 визначає порядок внесення змін до положення та наслідки й дії, які вживаються щодо порушників академічної честності, що має бути індивідуальним для кожного навчального закладу. Тож зазначений документ стає ще одним щаблем, який підносить якість освіти та наукових досліджень в Університеті на більш високий рівень та формує освітньо-наукове середовище, нетолерантне до академічного шахрайства, та засноване на повазі до результатів праці та справедливому їх оцінюванні [6].

Висновки: 1. Деформованість академічної культури студентів вищих медичних закладів освіти може стати в подальшому проблемою деформованості культури працівників сфери охорони здоров'я та має досліджуватись надалі з метою розробки ефективних способів впливу.

Список літератури

1. Гапон Н. П. Психологічні чинники ставлення до списування у студентів / Н. П. Гапон, М. П. Петрик // Тези Міжнар. наук.-практ. конф. Львівського національного університету. – Львів, 2013. – С. 46–47.

2. Калиновський Ю. Ю. Академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді / Ю. Ю. Калиновський // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К. : ВІР УАН, 2012. – Вип. 63 (№ 8). – С. 477–482.

3. Ромакін В. В. Академічна етика як передумова верховенства права / В. В. Ромакін // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія : Педагогіка. – 2006. – Вип. 33, т. 46. – С. 174–179.

4. Ромакін В. В. Академічна чесність у вищій освіті / В. В. Ромакін // Наукові праці Миколаївського держав-

2. Впровадження Положення про академічну чесність створює необхідні передумови для корегування рівня академічної культури в університеті та наближення її до європейських та загальнолюдських цінностей.

3. Підвищення рівня академічної культури ВМ(Ф)НЗ сприятиме формуванню його позитивного іміджу, а управління його репутацією стає ефективною технологією створення впевненості суспільства в надійності та відповідальності університету як основного гравця на ринку підготовки кадрів для медичної та фармацевтичної галузі держави.

З'ясування психологічних чинників, які впливають на позитивні настрої студентів ВМ(Ф)НЗ щодо списування, потребує локальних та глобальних наукових досліджень. Вплив акцептування Положення про академічну чесність на рівень академічної культури потребує подальшого моніторингу, а науковий аналіз змін навчальної свідомості студентів дозволить окреслити подальші напрямки та важелі з її наближення до кращих цінностей.

ного гуманітарного університету ім. Петра Могили. – 2002. – Вип. 7. – С. 24–28.

5. Chudzicka-Czupała A. Students' attitude toward cheating in Switzerland, Ukraine and Poland / Agata Chudzicka-Czupała, Anna Lupina-Wegener, Nadiya Hapon // The New Educational Review. – 2013. – Vol. 32, No. 2. – P. 66–76.

6. Стеченко О. В. Оптимізація внутрішньовузівської системи управління якістю освіти: рівень кафедр / О. В. Стеченко, Л. І. Остапук // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”. Дод. 3 до вип. 36. Т. II (18) : Тематичний випуск “Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання”. – К. : Гнозис, 2016. – С. 393–400.

Отримано 05.07.16